

ШЫН

СЭКП-нин Тыва обкомунун болгаш Кызыл хооркомунун,
Тыва АССР-нин Дээди Советинин органы

КУЛЬТУРА АЛБАН ЧЕРЛЕРИНИҢ СОЛУЛГАЗЫ

УЛУТПУРГА, тудугта болгаш көдээ ажил-ащыга, партияжи уду-
тулганга эде тургузар дугайы чугаалашкан. СЭКП ТК-ның ноябрь
Пленумун шийтирилген партия болгаш чоң амыралга боттан-
дырып кирилкен. Бо талазы-биле культура ажилдакчыларының мурунда
улуг сорулгалар туруп турар. Бүдүрүлгө күш-ажылды эң эки органна-
стары дээш демиселге, эртемниң болгаш мурунчы дуржулганың чедиш-
кинерин пропагандалаарына культура албан черлериниң ролу ам кем-
чээл чок улгаткан.

Бо талазы-биле культура албан черлеринде арга-уудурулга хей Чоон-
Хемчик, Танды, Каз-Хем районнарың хой-хей культура ажилдакчылары
хамаарышкан колхоз-совхоз бүдүрүлгө эргелдери-биле, колхоз, совхоз-
тарның удуруткучулары-биле харылдазын экижикте. Ол харылдаа эки
түпкүлдерин берип турар: клубтарга лекция пропагандалаарына шынары
экижээ, колхозчуларга болгаш совхозтар ажилдакчыларына көдээ ажил-
ащы филмдерин көргүзгө көдээ, мурунчы дуржулганың чедишкени-
нерин негиздери калбарган, клубтарның болгаш библиотекаларның
амыралдаа хоорундук чоруу шийтирилген-биле чидил бар чоруу. Улуг-
Хемниң Жданов атыг колхозта көдээ клубтуң (эргелекчи эш Чогураа)
хой-ниити актив-биле харылдаа оң ажилның чедишкениниң кол
чүдүлү апарган. Мында бот-тыгылар уран чүдүлү болгаш бүрүзүде он-
он экилер кирип, концерт, лекция, тематиктиң кежээ, аныктарның
дымталыгга хүнү дээш өске-даа кемчеглер тодаргай план бугаар ол-ла
шактарнда болуп турар.

«Межегей» совхозтуң Успенка көдээ библиотеканың эргелекчи На-
дежда Славонук библиотеканың ажилы экижидер дээш чүдүлүг
ажылдап турар. Ол, ноябрь Пленумун дугайында стенилерни кылгаш
библиотекта аскан, оң материалдарың парлаан солуннары көктөш,
көскү черде салган, номчукуланы библиотекта болук-бүлүктөп чыгып
алган. Н. С. Хрущевтуң илеткелери олгарга таныштырып турар. Эш Слав-
онук сөөлүг каш хонуктарда совхозтуң фермаларына, мында тудугту
бригада баргаш, ноябрь Пленумун шийтирилген пропагандаларының
тодаргай планын тургускан. Ол план бугаар, олар хоораның хама-
арышкан микрорайонунда бүдүрүлгөлерин берип, библиотекта калдыг
чаа-чаа стенилерни, ном делегерин кылгаш чугаалан берип, Плену-
мга хамаарыштыр бещалары элэн каш черлерге эрттирген.

Бо шыкш ажилыг ажил-хектер республиканың культура албан
черлеринге калбак негиздери алып ужурут.

БИСТИҢ амырал-чуртталганын моондап турар, социалист-
тик тургузгун алыс байдалына дүүшөс чоруктар-биле эптеп
чок демиселдерин партия организациалары болгаш бүгү ажилчы
чонун СЭКП ТК-ның ноябрь Пленуму кылгырган. Бюрократтарга, ажил
кылбастарга, хээлиелдерге, ниитиң өчүр-хөргөңгизин оорлап, сам-
чыгдарларга, чалгааларга уду демиселер шылгаттыгач чидил чепсек
культура ажилдакчыларында бар. Агитброданың лекция, бещалы, шоо-
дугу уран номула, «Крокодилдер», «Тенер» болгаш сатиралык өске-даа
хой яны хевирлериниң мындгылары ой-шаанда сойгалап илереп, шүгүм-
чүлдеди чыгар чидил, дээштин болуру сорулгалык бис.

«СЭРЭ-нің экономикалык хөгжүлгөс болгаш улус ажил-ащыга
партияжи удурутла» деп илеткелни эш Хрущев ажилчы чоннарың
культура-амырал хандырылганың айттырларына, клубтар тудуш-
кунуна улуг кичигезини салган. «Чуртталга бажындары болгаш кул-
тура-амырал албан черлерин тудуру план бугаар баш бурунгаар көр-
дүгөн турар болгаш ону чаа бүдүрүлгөлөр тудурун чарыбас көдээ
болурун турары эргежок чугаал» деп, эш Хрущев Пленумга чугаалап.
Ычангаш моон соңгаар клубтар тудуру чорударының чуруму улам-на
шынжаржыр дээрине бүдүрүлгө бис. Ол тудулар, чүмүң-даа мурунда,
тудуужуларның чугула дээр-дир. А бо талазы-биле культура ажилдак-
чыларына хамаарыштыр сорулгалары бар. Улгатыр эде тутуруп турар-
даа, ажилдагылар турар-даа клуб бүрүзү бистин чуртка коммунизмин
тургузары дээш демиселге партияжи пропагандалары, ажилчы чоннарың
культура дымталыгының төвү болган турар дээш, оң эки эргелекчи
онун бүрүзү кижилерни чаа-чаа билилгери-биле байдым, оларның күш-
ажылчына, амыралдары ажилгы болгаш дээш культура ажилдакчыла-
ры сагыш салыр ужурут.

Ычанга-даа материалдык базазы чедишес культура албан черлери
бистин республикада ам-даа бар. Чижээ: Улуг-Хем, Барыш-Хемчик
районнара көдээ клубтарның, библиотекаларың хой кезиниң бажында-
ры шынар чок туттуган, бичин, эргижирээ, ычангаш аңаа кижизил-
гелиг болгаш культура-массалыг ажилдары чорудары таарымча чок
болуп турар. Ылангыч «Улуг-Хая», «Найрал» совхозтарның клубтары,
библиотекалары эң-не багай хандырылган. Байдал ымыл турла, ол сов-
хозтарның удуруткучулары, Кок-Чыраа, Чаз-Хөл көдээ Советтерин дара-
лары олче сагыш амыр көрүп ораы шыа-хөл.

Бистин чоокта чаа үнген № 285 солунуушта «Дүвүренчиг медээлер»
деп эгизин аңаа Бин-Хемниң Тарлаг суурдан эш М. Талар-оолдуг ча-
газы парлатылган. Ында бижээни болза: Ам оорган, шалзын са-
лыры, кышшалары арткан, Тарлаг клубу каракка көскү, сагышка пар-
жыңгыр-дыр. Ону чеди чыл тудуп келди. Беш чыл эртекенде, бо чылын
казын дескиндир чагыс-чагыс ыш салгаш, соксап кагды. Чеже боор,
салган ыжы ам ирип, урелип турар... Ажилы хой, ажилы чок чарыгдал,
артык күш үдүрүп, черепака дег бастырып турар херээ черле чүл
«Өөк» совхозтуң удуруткучулары бо чаа туду ажилдакчыларның культу-
ра дымталыгының төвү болган турар дээш сагыш салбайн, оң
тудууа чүге ара соксатканы?

«Клубтар болгаш культура албан черлерин мырыңгай эргежок чутула
черлерге безин бюрократтар оларын туттастай бергенер» деп, ноябрь
Пленумунга эш Хрущевтуң чугаалааны ол эштер билер болгаш он-
ло-гур түпкүлди үндүр херек.

АЖЫЛ-АЩЫ болгаш культура тургузушкунуна чоңун ролон кө-
дүрерин, бүдүрүлгөлери болгаш тудуларын эргеп башкарына
оларның кижизилгени калбартыр ноябрь Пленуму онзалал дем-
делгезин. Ол биске, культура ажилдакчыларына шуут дору-биле хамаар-
гы. Ычангаш биске хой-ниитиниң шүгүм-биле ажилдаар клубтар,
улусу библиотекалар, культура университеттери, хой-ниити кинооргани-
зациялары болгаш өске-даа активдер моон соңгаар улам-на көвүдээр.
Чүдө массалыг хой-ниити активе дайымшаан, культура албан че-
лери СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң бистин мурунууска салган сорул-
галарын чедишкенин күсүлгөш шыдаарлар.

Аныктар фермазында

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-
биле). «Барлык» совхозтуң Бижик-
тин-Хая сүт-барзан фермазында ком-
сомолчулар болгаш аныктар кол
ажылдап турар. Коллектив курнеге
сүт белеткээр хүлээлгезин хуусаа
бетинде ажыр күсеткен. Совхозтуң
планда ажыр саткан 740 центнер
сүдүнү барык нуруузуң Бижикти-
Хая фермазы кириген.

СЭКП Топ Комитетиниң ноябрь
Пленумун шийтирилген танышкан,
ферманың малчынары дүңгүзүлгөн

Кызылдың пассажирлер АТН-
зының коллективинде социалист-
тик чарыш бо хүннерде онза күш-
телип турар. Чолаачылар, гараж
ажылчынары, кондукторлар —
коллектив кижигинери шүптүзү
чыл планын чедишкенин доо-
зарына боттарының үлүүн кин-
риштер дээш кызымаккай
ажылдап турарлар.

Тус-тус кижилер аразында кал-
барган чарыштың бирги черинде
наңанчы В. М.Тихонов болгаш
септенчи А. Н. Зайцева чоруп ту-
рар.

ЧУРУНТА: В. М. Тихонов бол-
гаш А. Н. Зайцева.

Фото И. Целищевтин.



1925 чыла
үндүлгөстүгөн

1962 ч.
ДЕКАБРЬ
7
ПЯТНИЦА
№ 287 (5384).

Өртөө 2 көп.

СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫ

Планеталар аразының «Марс-1» деп станция-биле радио харылда-
зының ээлчеглиг сеансыларын ноябрьның 27-ден декабрьның 4-ке чедир
үениң дугузуңда чоруткан. Ол харылдаа тудушкунуңуң үезинде плане-
талар аразының станциязындан эртем информациязын болгаш станция-
ның тус-тус агрегаттарының ажилының дугайында информацияны алган,
а ол шыкш транзиториялыг кемчээшкенин кылган.

Станция-биле радио харылдаа эки. Телеметриктиң информацияны
бүзүрелдиг хүлээп ап турар. Радио харылдаазының сөөлүг сеансында
планеталар аразының станциязынга чедир кемчээл 11 миллион 193 муң
километр четкен.

Планеталар аразының станциязының бир ай ужудушкунуңуң дургу-
зунда чоруткан транзиториялыг кемчээшкенин ажилдап кылган чорук
станцияның орбитазының параметрлерин тодаргайлаарың эргезин бер-
ген. Коррекциалың барындаавазаска, станцияның шимчээшкенин
транзиториязы Марс планетадан 193 муң километр кемчээлге эртер дээр-
зин ол душта тодараткан.

Декабрьның 6-да Москваның-биле 9 шак турда планеталар аразының
«Марс-1» деп станциязы мындыг астрономтиг координаттарлыг болур:
дөрт үери—7 шак 00 минута, ийлеңири—44 градус 19 минута, черден
ыраа—11 миллион 930 муң километр.

Чехословакияның Коммунист партиязының XII съездинге

Совет Эвилелиниң Коммунист партиязының Топ
Комитеди коммунистерин болгаш бүгү совет улуустуң
өмүнээндигин XII съездинин делегаттарына, чехосло-
вак коммунистерге, Чехословакияның Социалист Рес-
публиказының бүгү ажилчы чоннарыга акы-дунманың
изиг байырын чедирип, съездин ажилыга чедиш-
кини күзеп тур.

Чехословакияның Коммунист партиязы бодунуң
XII съездинге чаа амыралдың тургузушкунуңа
пылараткай чедишкенин билдирген. Коммунист
партияның шылгаттыгач удурутлазы-биле Чехосло-
вакияны улуустар социализмин тургускан, делегетини
сайыраңгай экономикалыг болгаш культуралыг чонун
амыралды денилди бедик мурунчы күрүнелерин
хүрээленине бодунуң чуртун кирген. Сайыраңгай со-
циалисттиг ниитиледи тургузарың болгаш комму-
низмче шилчигени белеткээриниң сорулгалары ам
Чехословакияның Социалист Республикасының ажил-
чы чоннары чедишкенин боттандырып турар.

Чаа, социалисттиг ниитиледи тургузушкунуң тилээниң
түңгелдине улустуң материалдыг болгаш угаан-бодол
күштерин бодунуң хөгжүлгөсине кызыгар чок делген-
ни ап турар дээрин Чехословакияның дуржулазы
бүзүрелдиг көргүзүп турар. Социалист тургузушкунга
силерин чедишкенин социализмин удуз артык
күштерин бүгү делегетини мурунуга база катап бүзү-
редиле-биле көргүзүп турар-дыр. Ол тилелдериниң
ажылы-биле Чехословакияның Социалист Респу-
бликасы делегетге ат-алдары болгаш салдары улам-на
өзүп, быжыгып турар. Социалист Чехословакия деле-
гетге быжыг тайым болгаш айыл чок чорук дээш
идеялыг демисел чолуп турар.

Чехословакияның коммунистери марксисч-ленинчи
өөргөдиг бодунуң чуртуну тодаргай байдалдарына
чогаданып буга-биле хергелеп, социалист революция-
га болгаш социализм тургузушкунуңа акы-дунма пар-
тияларың коллективтиг дуржулазын мергездиг
ажылдап турарлар.

Чехословакияның Коммунист партиязы делегетини
коммунист шимчээшкенин дайынчы отряды болур.
Коммунист партия марксизм-ленинизмни тургуш-
тырыга быжы-биле туруп, пролетары интернациона-
лизмни ленинчи принциптерин шийтирилгэ камгалап,
амыралга боттандырып турар. Чехословак коммуни-
стер ревизионизмин, сектантыг чоруктуң болгаш догма-
тизмниң бүгү илередишкенин удуз идепкейлиг
демисел, бистин удуз херээниң тилелгезин дээш
социалист дем каттыштырылганың чурттарың
болгаш делегетини коммунист шимчээшкенин
чангыс эви быжыгларына бүгү күштерин берип ту-
рар.

Чехословак улустуң, оң Коммунист партиязының
нүгүр-биле шылгаттыгач, өнүгү кээсө мөңгөде идегел-
диг болгаш чайгыш чок эвилелчин бар дээрин Со-
вет Эвилелиниң Коммунист партиязы, бүгү совет
улус эки билип турар.

XII съездин шийтирилген күсүдиринге, соци-
ализмин болгаш коммунизм тургузарына, улустар
аразынга быжыг тайым болгаш найрал дээш дем-
селге удуз чедишкенин чуректин ханызындан си-
лерге күзеп тур бис, эртим эштер.

Чехословак Социалист Республика болгаш оң та-
лантылыг, күш-ажылга ынакшылыг улузу делегетин!
Чехословак ажилчы чоннарың камгалап авангар-
ды—Чехословакияның алдарыг Коммунист партия-
зы делегетин!

Мөңгө буга-биле совет-чехословак найрал болгаш ка-
ды ажилдажылга быжыгып чаа хөгжүп турар болзун!
Социалист дем каттыштырылганың чурттары-
ның болгаш бүгү делегетини коммунист шимчээш-
кенин чангыс эви болгаш дем каттыштырылганы деле-
гетин!

Марксизм-ленинизм делегетин!

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ
ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИ.

ЮФУР-нуң президентизи Иосип Брос Титонуң Москвада келгени

МОСКВА. (СЭТА). ССРЭ-нің Ми-
нистрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С.
Хрущевтуң чалаанын бугаар дымталы-
гы-биле Совет Эвилелинде келген
Югославияның Федеративтиг Улус
Республиказының президентизи Иосип
Брос Титону москвачылар чурек-
тиг ханымындан уткуп алган.

Хүндүтү алычын, оң кадайын
болгаш акы-дунма югослав улустуң
оң-биле кады келген төлөлекчиле-
рин СЭКП ТК-ның Бирги секретары,
ССРЭ-нің Министрлер Чөвүлелиниң

Даргазы Н. С. Хрущев каалай-биле
кады, А. Н. Косыгин каалай-биле
кады, А. И. Микоян, Ю. В. Андро-
пов, В. П. Брежнев, ССРЭ-нің ми-
нистрлери, хоораның ажилчы чон-
нарының төлөлекчилери наймысала-
дыг Киев вокзалына уткуп алган.

Югославияның президентизиниң
келгени-биле холбаштыр хүндүл-
тамын тургускан. ЮФУР-нуң
болгаш ССРЭ-нің күрүң гимниле-
рин күсүткен.

Эштер Н. С. Хрущев биле Иосип

Брос Тито олар чугаалар солукшан-
нар.

СЭКП Топ Комитетиниң Бирги
секретары, ССРЭ-нің Министрлер
Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев-
туң чалааны-биле Югославияның Фе-
деративтиг Улус Республиказының
президентизи Иосип Брос Тито бол-
гаш ону удуз чоруп күрүң ажил-
дакчылары декабрь 5-те Н. С. Хру-
щев-биле кады Москва чоогуна
дымталып чораннар.

(СЭТА).

СЭКП Тыва обкомунун пленуму

Бо чылдың декабрь 6-да Кы-
зыл хоорайга СЭКП Тыва об-
комунун IV пленуму болуп
эрткен. Пленумга СЭКП Топ
Комитетиниң ноябрь Пленуму-
нун түңгелдеринин болгаш Ты-
вааның партия организациа-
зының сорулгаларының дугайы-
нда илеткелди СЭКП Тыва об-
комунун бирги секретары эш
С. К. Тока кылган.

Пленумга СЭКП обкомунун
кежигүннеринден, кижигүннер-

ге кандидаттардан болгаш ре-
визия комиссиязының кижигүн-
неринден аңгыда, хой саныг
партия-совет активи база кел-
ген.

СЭКП Кызыл хооркомунун
секретары эш П. Киселев, Ты-
ваа тудуг трезинде партия
комитетиниң секретары эш
М. Емельянов, Тожу районун
«Май 1» колхозунда партия
организациязының секретары
эш М. Алдын-оол, колхоз-сов-

хоз бүдүрүлгезинин Чадаана
эргелелиниң начальниги эш
А. Турген-оол, политиктиг бол-
гаш эртем билгилер негиздери
ниитиледин харысчалгалыг
секретары эш А. Поляков, Бия-
Хем райкуускомунун даргазы
эш С. Байыр-оол болгаш оон-
даа өске эштер пленумга са-
нал берген.

Пленумунуң өтчөдүн дараа-
зында номерге парлаар.

Дуржулга солчулгасы

Чадаананың девискээр айы-биле
колхоз-совхоз бүдүрүлгө эргеледи
колхозтарда болгаш совхозтарда му-
рунчы дуржулганы өөренип, ону
ажыл-ащы бүрүзүне негиздери-
че кичээлгөй салып, чамдык ажил-
ащыларда мал болгаш чер ажилы-
ны талазы-биле чаа, мурунчы
чүдүлгө-биле танышар экстерна-
ларны организастап турар.

Барыш-Хемчик районун ажил-
ащыларының зоотехниктери, мал э-
чилери, бригадирлери, бухгалтерлери
болгаш мурунчы малчынары чоо-
та чаа өвүр районун «Торгалыг»
колхозунуң бот-оругла-чарыгалыг
хойжу бригадаларының ажилы-биле
танышп, дуржулга солчул чорал.

Болхотун Кара-Талда, Кадый-Ба-
жында, Улаатайда бот-оругла-чары-
галыг хойжу бригадаларының ажил-
чолурунда бир көскү чедишкит
болза уугу 70 метр, дооразы 8 метр
хой кажааы болуп. Ол кажааны үш
үзүк кылдыр туткан. Оларның би-
рээниге боос хойлар, ийгиңгизге
чаш хураганнар, үшкүтүңге хура-
гы улагда берген хойлар турар
тус-тус клеталар кылдыр үзүткөн.

Кара-Тал бригаданында 3.300 баш
хойну быжылган. Оларны чеди өг-

бүленин күш-ажыл кылып шыдаар
14 кижигүннери ажаап турар. Брига-
даның бүгү күсүдир бүдүрүлгө
ооналдын оң кижигүннери ботта-
рың күжү-биле күсүдир турар.
Бригада бо чылын 504 центнер эт
бүдүрү планын ажыр күсүткен,
бир хойга оонаштыр ортума-биле 3
кг 300 грамм дүтү кыргаш. СЭКП
обкомунун болгаш республиканың
Министрлер Чөвүлелиниң база СЭКП-
ниң өвүр райкомунуң болгаш рай-
куускомун шилчигип Кызыл тукта-
рың бригада быжы-биле түдүп ту-
рар.

Кара-Талдың бот-оругла-чарыга-
лыг хойжу бригадаларының ажил-
чолурунда бир көскү чедишкит
болза уугу 70 метр, дооразы 8 метр
хой кажааы болуп. Ол кажааны үш
үзүк кылдыр туткан. Оларның би-
рээниге боос хойлар, ийгиңгизге
чаш хураганнар, үшкүтүңге хура-
гы улагда берген хойлар турар
тус-тус клеталар кылдыр үзүткөн.

Дуржулгалыг малчин Д. Лаба
бригадирлээн Кара-Талда хойжу бри-
гаданың эр-даа, херээжен-даа кижигүн-
нери малды кадарар, азырап
ажаар ажилды бир дөмө күсүдир
турар. Оларда күш-ажылдың сагы-
ла-чурмуң уруп, ажилдан оспаксы-
раар кижилер чок. Ажил төлөвирин
бүдүргөн бир центнер эт, дүк бол-
гаш камгалап алган хураганны ба-
рымжаалап төлөп турар.

Кара-Тал, Кадый-Бажы, Улаатай
болза өвүр райоңда бот-оругла-ча-
рыгалыг хойжу бригадаларың төп-
тери. Оларның кайызында-даа эки
дериттиген, чырык, чылыг, ары-сиг-
лиг клубтар база чувар бажынар бар.

Бөрүп танышкан бригадаларың
ажыл-чорудулазы солун болгаш
ажыггыт болгаш барыш-Хемчик-
чилер демделген, оларның мурунчы
дуржулгалыг боттарың ажил-
ащыларында ажилдаары аазаан.

Күш-ажылчы көдүрлүүшкүн

Бызылдың «Улуг-Хем» ыаш
ажыл-ащы чериниң мебель цегиниң
ажылчынары СЭКП ТК-ның ноябрь
Пленумунга күш-ажылчы чедиш-
кинеринг ужуражыр дээш калбар-
ган бүгү улустуң социалисттиг ча-
рыжыга киришкен, бүдүрүлгө пла-
ны күсүдиринге эки көргүзүлгө
ни чеди алганнар. Нех ноябрь айда
продукция бүдүрүп үндүренин
панын ниитизи-биле 4,4 муң
рублге ажыр күсүткен. Ол бүдү-
рүлгени ажилчынары ажилчы
чоннарың хергелениге эргежок чу-
гула шактарын, диваннарын, стол,
сандайларын бүдүрүп үндүрүп ту-
рарлар.

Бүдүрүлгени удуз технологу эш
П. А. Тармазакотун чугаалап ту-
рары болза:

— СЭКП ТК-ның ноябрь Пленуму
күш-ажылчы көдүрүшкүнү бол-
дурган. Бистин бүдүрүлгени ажил-
чиңилери аңаа чедишкенин, күш-
ажылчы белектеринг ужуражыр дээш
социалист чарышты калбартыны
ны түңгелдине боттарыңа оонаш-
кан ажилыга ак-сеткилдиг ажил-
дап турар бүдүрүлгени мурунчы-
ларың саны бисте улам көвүдөр.
Оларга ажил нормазы 110—120
хуу чедир күсүтүшкан, коллектив-
тин амыралыгга идепкейлиг кир-
жит турар столар Синеликов, сле-
сарь Полужкин, ыаш талазы-биле
киришкенер.

токарь Хомик, кочегар Григорьев,
монтажник Булаков, штукатуржу
Буденко болгаш оон-даа өскелер ки-
рип турар.

Ам үеде коллективтиң ажилчы-
нары, инженер-техниктиг ажилда-
кчылары СЭКП ТК-ның ноябрь Пле-
нумунга Н. С. Хрущевтуң илеткелин
болгаш Пленумун шийтирилген
калада-биле өөренип, чеди чылдың
дөрткү чылынын ооналдын бүдү-
рүп үндүрүп продукцияны бүгү хе-
вирлериниң талазы-биле хуусаа бе-
тинде күсүдир дээш социалисттиг
чарышты база калбартып эгелзөө-
нөр.

Чоокта чаа бүдүрүлгөде эш Коло-
мейцовтуң удуруткан коммунист
күш-ажылды бригаданың кижигүн-
нери декабрь айың бүдүрүлгө
ооналдын хуусаа бетинде 115 хуу
кылдыр чүлге эки шынары күсү-
түшкан, коллективтиң хой-ниити
амыралыгга, ылангыч культу-
ра-массалыг ажилдарга идепкейлиг
кирип бис деп күлээлгени алган,
эш Ишниниң бригадирлэни станов-
чулар бригаданың социалисттиг

ПАРТИЯ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫН ЧУГУЛА СОРУЛГАЗЫ

ССРЭ-нин экономикасын хөгжүдериин болгон улаус ажил-агыйына партияны ууртуулган дугайында айтырым чугалаашан СЭКП Топ Комитетинин ноябрь Пленуму Коммунист партиянын, бүгү совет улустун амыдыралына чугула ге-чада болуп турар. Эм Н. С. Хрушев-тун илеткелинде, ТК-нын Пленуму-нун доктаалында партияны ууртуу-лган бугурулгезе чоошудаларынын эржеж чугулазынын ханы үндө-нип берип, амы теле чоруттуну тур-пар партия организацияларынын структуралык эде тургузушкуну-нун политика болгон экономика та-лазы-биле чогулманын көргүзүп турар. Ол докменттерде бистин чурттуу экономикаын улам ийи көдүренин талазы-биле боттук хемчеглери тодарай кинген, пар-тия-курне контролуну ленинчи принциптерин катат тургузарынын база шынгы сактырынын айтыры-ларын бүгү талады амылдап кыл-ган.

Бүгү совет кижилерин чангыс эл-сепкилдег чугулдугуну көргөн Пленумун шиптирлер партиянын болгон улустун амыдыралына улут ужуз чугулаж бооп турар. Ол шип-тирлер амыдыралга боттандырып СЭКП-нин ХХП съездинин айты-каны коммунист принциптерде тур-гузарынын өндүр улут программаны боттандырып дүргөдериинге дуза-лаар.

Пленумун материалдарын бүгү амыч чоннарны меделеринге че-дир тайылбырлаар, ол шиптирлер-ин амыдыралга боттандырып дээш бүгү улустун демиселинге турар че-рин тодарайр талазы-биле амыч-кыны, колхозчу, эртемден бургуу-не дузалары — партия организация-ларынын чугула сорулгасы болуп. Ону кылгында идеолотуг амычдын бү-гү хемчеглери болгон чепектери амылаштырган турар ужурулуг.

ТК-нын Пленумун шиптирлер-ин партия комитеттеринин плену-мнарына, партиянын ам-болор кон-ференцияларына, партия хуралда-рына база амыч чоннарнын ху-ралдарына, а ол ишкан совет, профсоюз, комсомол болгон амыч-агый организацияларына бүгү тала-ды чугулаашып турар. Ол бүгү бо-ла СЭКП ТК-нын Пленумун укта-шынарын эл эки билп алырынын, улус амыч-агыйына партияны ууртуулган кижилеринин талазы-биле амычтын хемчеглери амы-дыралга боттандырынын талазы-биле коммунисттерге, амыч чон-нарнын калбак массасына дузалар.

Амы үде он-он миллион киж-лерин хаара туууп турар поли-тикти чырдымшынын система-ны мааа улут рольду ойнар ху-лазгелин. ТК-нын ноябрь Плену-мун материалдарын өөренирин бүгү боттунерге, политшколаарга бо-лгон теоретиктиг семинарларга ор-ганизастар керек.

Коммунист партиянын полити-казын үндөш — марксисти-ленинчи эртемни принциптер болуп. Партия нитиалды ууртуула нити-алды хөгжүдериин объективит чоолулары барындаап турар.

Ыччанган СЭКП ТК-нын Плену-мун материалдарын өөренирин тала-зы-биле кичээлдер партиянын политиказын эртемни үндөшүнүн ханымы-биле амыч, улус амыч-агыйына партиянын болгон куртунени ууртуулганы улам ийи саймрангайдырынын объективит эржеж чугулазын көргүзүп, он чугула болуп. Нитиалды бугуру-луге күштеринин өздөшине калбак делтерени амыч турар бугуру-луге револосу хемчеглери амыдыралга чортуулаша, Топ Комитет социа-лизм эсиде экономиканын тодар-иычтын рольун дугайында ленинчи ийи, чаа нитиалды база со-циалист бугурулганын хөгжүд-еринге эртемни ууртуулганы бот-тандырынын эржеж чон барындаа-ла дээрин диннакчыларга тайылбы-лаар ужурулуг. Боттандырып турар өд тургузушкун улус амыч-аг-ыйнын көдүрүшкунуге, улустун чагай чорун улам ийи кижиде-ринге, бистин чурттуу амыч чон-нарын материалды болгон угаан-бодал хергелеринин хандырыны чугула рольду ойнар дээрин кич-ээлдерге тайылбырлап көргүзүр.

Бистин партиянычтын байлак дуржулазын кинген ТК-нын Плену-мун документтерин өөрениде чугу-ла ийи кичээлдер биле кызы-гаараттынас болбайлаан. Моон сонгаар пропагандистер болгон дин-накчылар программанын кол мате-риалдарын өөрениде илангыт эконо-миктиг боттандырынын, школаар-нын болгон семинарларын кичээл-деринге оларны калбаа-биле амыч-лаар апар.

СЭКП ТК-нын Пленумун мате-риалдарын өөрениде, бугурулгелер-ин коллективтеринин сорулгалары-нын айын барындаапар дээринин дугайында чугаа чоруп турар. Улет-пунун бугурулгези-биле холбошкан улусту бугурулгелерде, туудуларда, транспортта, конструктор-бире-ларда, эртем-шиптирлер албан че-рлеринде боттунерге болгон семи-нарларга шактын хей кезин чугу-лаа улусту бугурулгезинин хөг-жүдериин айтырыларын көөрүн-ге кинер керек. Чангыс ай техни-тиг политика боттандырынын, эртемни болгон техниканын че-динкилерин амылаарынын, амыч-агыйын эртелеп башкарамын-нын методдарын кижилеринин ай-тырыларын онза кичээлге ийеги-тет турар. Политиктиг чырдымшы-нын четкелеринин кезде черлерде боттунерин болгон семинарлар-нын кичээлдеринге кезде амыч-агыйын хөгжүдериинин, кезде амыч-агыйын продукциянын бугу-дериин көвүдери дээш демисел, эртемни чединкилерин болгон мурнакчы дуржулазын колхоз бо-лгон совхоз бугурулгезинге нештер-е диннакчы айтырыларын бири пла-нга тургузар керек.

Идеолотуг амычды улустунун болгон кезде амыч-агыйын бугу-рулгези-биле тууду харылаашты-рып, тодарай кылдыр чорудар дээр-инин дугайын ТК-нын Пленумун шиптирлеринде айткан. Ыччан-ган политиктиг чырдымшынын четкелеринин бүгү амычын боттун-ерин, политшколаарын база теор-етиктиг семинарларын диннакчы-ларын ТК-нын Пленумун мате-риалдарын өөрениде бугурулгезин, колхозтун болгон совхозтун амыч-агыйын-экономика чорудулазын-нын тодарай анализ-биле, техни-тиг депшигенин чаа оруктарын дил-еп тывары, күш-агыйдын бугу-рулгезин боттунерге, бугурулгезин курааыларын амылаа кинери-биле холбоштырар кылдыр органи-заастар ужурулуг.

Өөрениде кижилерин күш-агыйа ийекейин боттунерге, бугу-рулгезин организаастарына, амыч-агыйын эртелеп башкарамынга амыч чоннарнын калбак масала-рын улам-на хандышдырынга ду-залаан турар кылдыр тургузар хе-рек. СЭКП ТК-нын Пленумун доку-менттерин бүгү талады болгон ха-лымы-биле өөрениринге, улустунун болгон кезде амыч-агыйын эконо-миканын хөгжүдериин талазы-биле тодарай хемчеглери амылдап кы-лырынга экономикалык конференция-ларын чорудары ийирилг болуп.

Партия организациялары эконо-миканын хөгжүдериин болгон улус амыч-агыйына партияны ууртуу-лган айтырыларын талазы-биле хулаа алдыган шиптирлерин улут ужуз-дузалын ханымы-биле тайылбырлашкан, чор-чеге СЭКП ТК-нын Пленумун материалдары-нын талазы-биле лекцияларын, иле-кедери болгон беседаларын органи-заастар хулазгелин. Хамыктын мурнуна: СЭКП ТК-нын ноябрь Пленуму — партиянын ХХП съездинин шиптирлерин боттандырыны-ча чугула ге-чада; коммунизм тур-гузушкуну калбартырынын эсиде СЭКП-нин организациянын рольун өө-ри; улус амыч-агыйына уурту-улганы кижилеринге партия органи-занын тургузушкуну бугурулгезин принциптерин ужуз-дузалы; СЭКП ТК-нын ноябрь Пленум партия бо-лгон күрне тургузушкуну ленинчи принциптерин дугайында; партия-ныч ууртуулганын үндөш — органи-заакты болгон идеолотуг амыч-дын тууду харылаашында деп те-маларын айтыр ужурулуг.

Ажыл-агый тургузушкуну улам ийи саймрангайдырынын тала-зы-биле Пленумун хулаа алган шиптирлерин таныштырышкан, лекцияларга болгон беседаларга эконо-миканын улам ийи хөгжүдериин сорулгаларын улуз кичээлгеи салыр ужурулуг. Мааа: күш-агый-дын бугурулгезинин сокаал чок

өгүдөзи — коммунизм тилеги-нин кол чугулу; СЭКП ТК-нын ноя-брь Пленумун шиптирлеринде техниктиг политиканын болгон тех-никтиг депшигенин айтырылар; СЭКП ТК-нын ноябрь Пленум улус амыч-агыйын эртемниг план-нашкынын сорулгаларын дугайында; массанын чогадыкчы ийекейин боттунерге болгон бугу-рулгезин эртелеп башкарамын де-мо-краттыг принциптерин улам ийи хөгжүдери; партия-курне контро-лунун системанын тургузары — нитиалды амыч-хемчеглери эртелеп башкарамын денинчи прин-циптерин синигишкени деп чы-дыг темаларын амылдап кылгыр чугу-ла.

Чоокү хүнерде партия органи-зацияларына СЭКП ТК-нын мате-риалдарын талазы-биле пропаган-дистерин тускай семинарларын чорудар. Ол семинарларга кол чугу бол-гунерин, политшколаарын бол-гон теоретиктиг семинарларын ууртуулгаларына эржеж чугула методиктиг сүмелерин бээр, про-паганда улусту болгон кезде амыч-агый талазы-биле бистин че-динкилеринин тодарай, бугу-редиг тайылбырлазын дээш олар-ны чер-чери материалдары-биле чеп-сегээр, Топ Комитетин Плену-мун шиптирлеринде айттырган то-дарай сорулгаларын шиптирлерин-ге, бар турар чепестерин уузук-ла-рыч амычыннын, колхозчулар-нын, албан-хаакчыларын кичээл-

(«Правданың» мурнуу чугулу).

Чаа чылдын планын киириштир

Кызылдын септеле заводунун шуктулга негинин коллективин чыл планын октябрь 10-да 120 хуу кү-седип, күш-агыйын бекдик тивел-дери чедип алган. Ол цехте он сө-киж амыч болуп турар. Оларнын мой-на шуктуп кылган чылдылга бата-реалары, люклары, суугу аастары, планталар республиканын туудула-рыч чоруп турар. Сөөлү үде бо херексеглери Омскинин, Новоси-бирскинин болгон чурттуу эске-даа туудуларын чорудуп турар апарган.

Цехте калбарган чарыштын бири чоруп турар. Ол тос чылдар мурну-да 430 шкелазин чаа доккаш авто-септеле заводунга амылдап кирген.

Бо чылдарын дургузулда Монгуш Омчулаевин хей бергелерин эр-тип, ийи херезин мергежиин харам чокка берип, улут эштеринин дур-жулазын өөренип ап, амылдап кир-ген. Ам цехтин дуржулазын, мур-накчы шуктукулдарын бирээш. (Он улугери-биле эштер Коновалов, П. Прочунов, А. Сандык, Ф. Тиханов киж бугу ай планын 200 хуу кү-седип, күш-агыйдын бугурулгезин бекдип, продукциянын шынарын экижидип турар.

Ам шуктукулдар 1963 чылдын бири кварталын планын кыдыр 21-де бүрүн дооар дээш амылдап турар. А. ДАРЖАА.

Чыл планы күүсеттинген

Ажылч чоннарын чугула хергел-дегиди бараанын-биле хандырып салгыж кижинин он чугула ху-лазгелин болуп. Мен Тыванын хергел-де кооперациянын шуктуулганын амылдаа-ла ам он-чыл болдум. Бо үенин иштинде чога боттунуш шы-даар шаам-биле бараан болуп, мур-накчы салгыжыларын одурууга санаттырп кедим. Ам районун то-маганынын эртелекчинде амылда-п турар мен.

Бистин магазин эртен он ай-ларын дургузулда чога 25 муу рубльдин бараанын садар турган, 33 муу рубльдин саткан, бараан саа-рылазынын планын 107 хуу кү-сеткен. Илдыг бекдик көртүзүлгезин чедип ап турарыстын ужуру бо-ла, чононун эл чугула хергелеп турар бараанынын чангыш экеп ал-ган, ону дурген садып турарыстыа болуп.

А. ЧАМБАЛ, Бай-Тайга, райпозуун раймаг эртелекчи.

Лекция болбайн турар

«Межегей» совхозта партия ком-итетинин чангыда лекторлар болуп бар, ону совхозтун кол агроному коммунист эш Лысак баштап турар. Ол боттук лекторлар чылдын баш-тайгы чартында 2—3 катат лек-ция чомчаш, оон сонда шуут сураа диннабастаан.

Совхоз тов Алаак суурда, бир эвес организаастар болза, аны-бу темаларга, бекдик денинге лекция-лар номчуп шыдаар дээш, ортук эртемни башкылар, экилер, кезде амыч-агыйын тускай эртемнигери дыка хей.

Суурун амыч чоннарын аны-бу темаларга хамарыштыр со-нуугар турар айтырылар хей. Ыччанган унда парток, амыч чон-комитет лекция номчулазын органи-заастарын күзүп турар. Т. ТАМЫ-САМУ.

гейин угаандыры болуп. Ол бүгү бола кичээлдерин бекдик идеяны дениндег болгон дөштит болуп амы үде бугурулгезин коллектив бугурушун мурнуда турар амыч-агыйын сонгаарлаттынас сорул-галары-биле оларын сыры харылааштырып хандылар.

СЭКП ТК-нын Пленумун шип-тирлерин пропагандаларына бо-лгон боттандырынга онза чугу-роль парлалга, радиога, телевид-ение, агитация болгон пропаган-да амычын эске-даа чепекстеринге оонажыр. Оларын хулазгези он шиптирлерин тайылбырлаар. ТК-нын Пленумун айтыган хемчегле-рин амыдыралга канчаар боттанып турарын, бугурулгезин принциптерин талазы-биле партия организация-ларынын эде тургузушкуну канчаар чорудуп турарын көргүзүп болуп.

СЭКП ТК-нын Пленумун мате-риалдарын пропагандалары бугу-партия организацияларынын чугула херээ болуп. Бистин партиянычтын коллективтиг угаан-бодалы-биле болгон коллективтиг дуржулазын-биле амылдап кылдыган, амыч-чорудулга боттандырып ол ленинчи ууртуулга-биле амыч чон бургуу чепекселген турар ужурулуг. СЭКП ТК-нын Пленумун баш улут өттүр көргөн ленинчи сунуш шыгаларын шиптирлерин совет кижилер-ин ханымы-биле шиптедип алмыр бистин чуртка коммунизм тургу-зушкунунун өндүр улут программ-а чединкилерин хөгжүдериинге у-ланган массанын политиктиг болгон күш-агыйын ийекейин улам бед-и-де.

(«Правданың» мурнуу чугулу).

УЛУГ ТУДУГ БОЛГАШ ООҢ НИЖИЛЕРИ

Бугу-эвилге онза ужуз-дуза-лыг Ан-Довурантыг даг-дугу ком-бинатынын туудуун амычын-нары болгон инженер-техниктиг амылаачылары СЭКП ТК-нын ноябрь Пленумунга Н. С. Хрушев-тун «ССРЭ-нин экономиказынын хөгжүлдөз болгон улус амыч-агыйын партияны ууртуулга» деп илеткелин болгон Пленумун материалдарын номчуп таныш-кыш, ам бо хүнерде улут тууду-нун кижилери найгамчы улут бед-ик көдүрүшкунунг амылдап турарлар. Туудуун бугу-ле объ-ективтеринде күш-агыйдын бугу-рулгезин чоруп, амычдын эл эки шынары, тууду бургуу чоругу айтыган хуусаазында дузаар дээш амыч хайныккан.

Ан-Довуран суурга чедө бээр-кедээр дагга хөлчон чоон холсай дээр бекдик үнө берген, кайы ырынтан-на ийекей көстүп турар. Ол дээрге, даг-дугун арылган кы-лыр чеди кыт, элээн кыш кор-постарыг фабриканын холбай-дыр. Ол фабриканы 1963 чылдын үшкү кварталында туудун доо-ууп, амылгалга кинер дээш ам он тууду хайныкшынын чоруп турар. Баштайгы ээлчеге ол 15 муу тонна даг-дугу бээр күчүлүг.

Ында Налдар-оолга, Сарыглар-га, Монгурашка, Сопосеюка уурткан бригадалар бугурулге панын ай санында-ла чедик-шинин күүседип турар. Фабрика туудуунда амылдап турарларын аразында коммунист күш-агый-дын шалкычы деп бекдик атты чаалап алган болгон ол ат дээш демисел турар кижилерин саны көвүдөн. Ол фабрика туудуун-да колдуунда-ла аныктар амыл-дап турар, ыччанган ону ком-сомолчуларын шалкычы тууду деп аздан. Ол аныктар чурттуу яныз-бур булуңнарында келги-лээн, яныз-бур нацияларын: тывалар, орустар, украинер, та-

тарлар, башкирлер, хакастар, бу-рыттар дээш он-даа эсе.

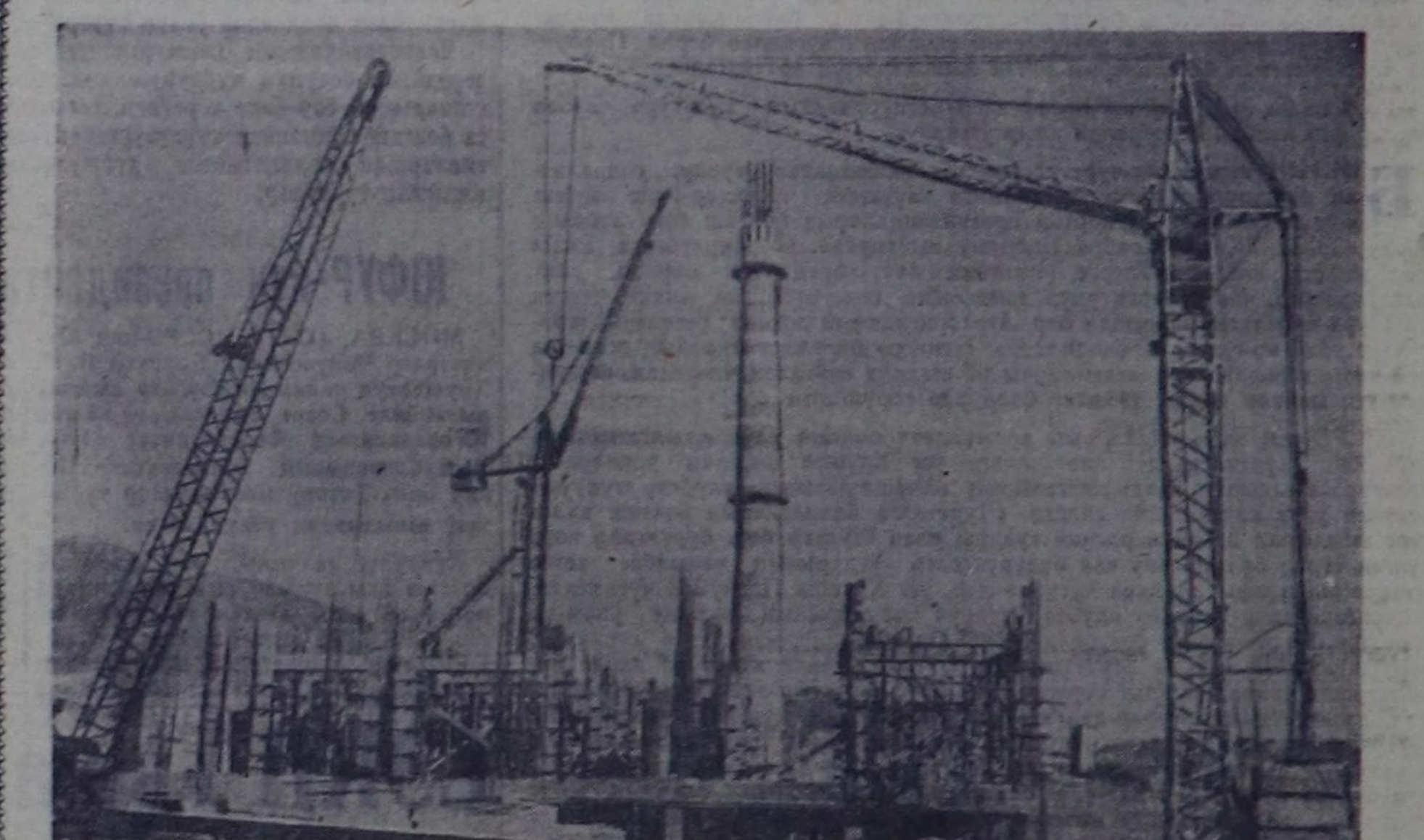
Михаил Сарыгларга уурткан дашчылар бригадына база бир мурнакчы бригадаларын бирээш. Оон бригадында тывалар, орус-тар, марийлер амылдап, шулту чангыс өг-бүленин ишти шыкаш бынгы найралдылар. Ол брига-данын нежигуну Нүжүгет Эрес-оол (ортуунда чурунта) улут туудуун мурнакчы дашчылары-нын бирээш.

— Бо туудуга ийи чыл улаш-тыр дашчылап амылдап тур мен. СЭКП ТК-нын ноябрь Пленумунга Н. С. Хрушевтин илеткели болгон Пленумун материалдары мени күш-агыйче улам-на сорук кини-ди. Партиянын ап чорудуп турар ленинчи политиказын канчаар-даа аажон дөтүп, тууду уур-туп-башкылар талазы-биле бар турган чепекстерин чогун ойну-де илереп, чаа хемчеглери ап чоруткан ленинчи партияга өөрүп, четтирдим, партияга чоргаарла-нып тур мен — деп, Нүжүгет Эрес-оол чугаады.

Даг-дугу арылгар фабриканын туудуун чанында чор өттээр кү-чүлүг машинаны башкарып турар Монгуш Бегизге ужурамы бери-вис (үстүнде чурунта). Мон-гуш Байныдевич Бегиз даг-у-тээринин улут эрменчи масте-рин, ботуун оонашкан амычын беш салааы шыкаш билер, мур-накчы амылдап кижилерин би-рээш. Ол 1954 чылдан бээр-ле эрменчи мастер болуп, геоло-гар-биле мады Тыванын назар байлктарын шиниклеп тыпчы-рынга кирип келген.

Адаанда чурунта: даг-дугу арылгар фабриканын тууду.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ, фотолар автору.



Прицепиктер агротехниканы өөренип турар

Мурнунда-ла РТС-тин кызыл булу-ну деп адып чачыга берген чы-дыр, чырык болгон делем өрөлдө бугурулгези кичээш эгелзэн.

— Эртен кичээлге тараа культу-раларын өөренип фазаларын, ук культураларын боттунерин, олар-нын тус-туста кылдыр демдектерин өөренип бис. Ол билгелер трактори-стер амычынга практиктиг улут ужуз-дузалыг. Бистин кичээлдинин чангычкан чуртуну бугурулгезин эртен чүдүлгезин сактып алы-дыр — деп, агроном Николай Бады-Суур, курсантыларын кичээлге ке-геннин очалганын алаа дептерине кылган, чугулаады. Агрономунун са-ган айтырылгында Чула Григорий, Чигжит Севен болгон эске-даа оол-дар чогур харынын берген. Ыла-гыл чакы тарылга эсиде тракто-ристер бир шөлдөн эске шөлдө ажы-даары-биле ийишкенин-дир. Чаа келген шөлдө калдыг тараа культу-разы тарыттыгынын билп алыр эржеж чугула апарган дикж. Бо

таварында үнү эртемниг болгон агротехниканын боттунерин билгелерин амылдап чүпү билп ап ботурун курсантылар эки шиназип алганын көргүсөн. Агроном-башкы катат-ташкынын доккаш, «Кызыл-тас» деп чаа теманы тайылбырлап эге-лзэн.

Бо болза Тес-Хем районун Сама-гайда трактористер кургузуну эгелчегип кичээлди-дир. «Агротехни-ка», «Тракторлар», «Слесарь херээ» дөш чикетиг өөрениде номнары-биле, саазын, каландылар-биле эе-сегелген анык кижилер агроном-нун тайылбырын улут кичээлгени диннап, а чамдыктары демделеп бижип ап-даа олулар.

Кичээлде 36 курсантылар. Олар-нын хей-нурууу-ла прицепиктер, анык, дуржулагы эвес трактори-стер болгон механизатор ботурун кү-зөдө амыктар. Оларын аразында Эртенде «Чаа орук» колхозтун Чим-ба Алдын-оол, «Кызыл сымдычын» Чамзырай Хайдып, тес-хемчег Оюн Кызыл-оол, Адыл Борис, Баазаа Каа-дыр-оол болгон эскелери-даа ады болуп. Олар боттарынын төрөз кол-хозтарынын хову амычларынга ийе-кейлиг кижип, дуржулагы механизаторларын амычынга дузалажып — принциптер чораян.

Классиң солагы талазында үшкү стоода олурган ийи курсанты бистин сонугурамын хараа туудулан. Оларын бирээш кырында шкелоты формалык бекки кетпикала анык оол. Ол дээрге Мөренден келген Шинимел Даво-тур, оон хара — 16. Ийи-чылда-даа «Беларусту» чалып баш-карып билер. Даво эртен чакы та-рылга кампазын трактористер амылдаш, элчег норманын 120 — 130 хуу күүседип турган. Эки амы-лы дөш ону колхозтун Хундөлд самбырамына демделген. Оон кола-зы Дамбаа Даржаа Мөренин шөлдө-ринге барык-ла беш чыл чыгам при-цепиктеп амылдап келген. Ол чы-мыштыг болгон берге амыч оон ту-ра-соруун кошкандыран туржук, ха-рын бугурулгезин боттунер ап амы-рынче чүткүлдү хайныктырган.

Дуржулагы принцип Д. Дам-баа биле эл анык тракторист Р. Даво ам трактористер ку-руунда чангыс стоода олору-каш, бугу курсанты эш-өөр-биле кады, агротехниканы болгон трактор

ажылдарын технологиянын, тракторларын болгон кезде амыч-агый-нын эске-даа машиналарын күзөлдө чүткүлдү-биле өөренип, шиптедип ап турар.

Трактористер кургузуну амыч-ын дугайында ук куретун ууртуу-чуну Николай Кыргысович Бады-Суур-биле беседалашкан бис.

— Механизатор мергежиин шип-тедип алырынын бугу-паны өө-редилген организаастар талазы-биле партияны айткышынын боттанды-р дээш Тес-Хем районда чортуу-нуп турар хемчеглериин бирээш бо чүе. Ук курст октябрь айда-ла организаастап тургускан. Ында Тес-Хем болгон Эрмен районнарын колхоз-ларын болгон «Тес-Хем» совхозта 40 амыч курсантылар бар. Курстун өөрениде программазы 640 шакка көрдүлген, оон 150 шакы шуут практиктиг амылга эртер. Өөрениде чогур расписания бугурулгезин, күзөлдү чок чоруп турар. Хама-рышкан эртемниг башкыларына «сельхозтехника» район салгырын эртелекчи эш Дитриев, кол инженер эш Иванов, кол механик эш Шинимел Олар бижылганын. Курсантыларын өөренидеге сонугула-ны, күзөлдү чугула улут. Бо курс амычын дооары-биле, 1963 чылдын февралдан эгелеп комбайнерлерин өөренилгези эгелээр — деп, ол чугаалаан.

Дуугу принциптер болгон аны-ак, дуржулга чок трактористер ам механизатору билгелерин шипте-дип алган, чеди чылдын бешки чы-лында боттарынын төрөз колхозта-рынын хову шөлдөринге долу үндөп бугурулгезин механизатор кадрлар болуп амылдаарлар.

Чер амычын культураларын бед-иди, тараа-бобы болгон мал чени культуларын элек дугурун эс-түрү алмыр механизатор бугурулгезин билиг-мергежилден дорт хамаар-жыр. Ыччанга агротехниканы бол-гон технологиянын, слесарь херээ илангыт шиптедип албаска эки механизатор болуп шыдаа. Механизатору билгелерин бугу-паны өө-рени шиптедип алырынын сорул-галы хунчун сонгаарлажы болбас айтыры кылдыр тургусканын ужуру-даа ыла.

О. МАНДАРЫЙ.

„Ленин Самарага“

В. И. Ленинниң Топ музейинде

чурукчу В. И. Лебедевтиң амычларын дөмөмези

Б. И. Лебедевтиң бүгү 23 амы-лары чуркунун темаг ынакшы-лы болгон боттарынын көрү-шү-биле, В. И. Ленинни амы-ларын болгон революсучу амы-чорудулазынын самара үезин ла-ны билерин-биле өөрүп турар. Бо бүгү болгон чуркунун таланты-ны документалды болгон уран чургулазын улут улаж чүдүлгелерин, графикай амычларын чога-лып тургузар арганы ады берген чиниктиг чок. Ол амычларын азытгы салдары чүдө ады. анык революсучу Ленинни оор-х-е-вирикти бистин мурнуука ол хе-ваар көстүп келдирилде, Ленинни улус чон-биле ханы харылаа-лымын, чонон күнүнге он бузу-реп чоразын көрсөткөсине бо-луп.

«Таракчын хуу-салым дугайында расказ» деп чурук кичээлгеи-нин ботуне хандытайы барыл шыдаа. Анык Владимир Ильич, бичи бажычылга олура, чаа-тын холуга даянылар алган, таракчын чугулазын кичээлгеи-

линг амыч олура. Чангыс де-вирикти бичи эртелекчи ишти тыккыш: азып каан кавай ба-рык-ла стодалы кырында дээр че-де берген, оон чанында уруг тут-ке херезин кижип турар. Стодала таракчын кичээлгеи аалчыларга са-лыр бөдүн чени. Оон эске амыч — «Самаранын округ суунда», Эгинеринде саалактар чүктэн шыла каяктерин боттунерге тара-чын сүтүн херек эртелекчи-нин дузалакчылыгына амычлар амылдап турган анык. Ленинни долгаалдыр турган алган, боттары-нын чаржымын хуу-салымнын дугайын чугулап турарлар.

Улус чон-биле беседалар, тарак-чыларын амычларын өөрени көргөн чорон сонда барыл народ-никтерин оон-биле чылча шаккан чексета В. И. Ульяновтун холу-га берген. Ындыг таварыларын бирээш «Социализмге баар оруктар народниктерде чок тур-де чуркута база көргүсөн. Су-рагыт народник Н. Михайлов, скийин бүгү чүткүлдү биле бо-лгон фактыларын кээрде чок до-

гиказы-биле сойгалап турар Ленинни көр бис. Самараның по-мещик Динненберг-биле Ваади-мир Ильич Ленинни маргышканын эске чуркуну үндөшине салган. Ол маргылашкын үезинде анык марксист «Силер мөчгөле помещиктер болуп чорбас силер» деп бижыг кичээлгезинин сөстү чугаалаан.

Самарага баштайгы марксист боттунерин тургусканынга турса-каа болдурун чуркуну боту

Республиканын культура-чырыдышкын албан черлеринде

Көдээ культура албан черлерин утпаңар

Оран-башкы-биле багыт хандыр-тынган клуб азы библиотеке ажил-дачымы-биле чуталаларга: «Туруп турар черивисти көрүрүдүз, ол эвес болза, маала кантгы солун ажил-че-ректери организациа болбас бээр!» — дигилээр. Ол чын харын, оңу чүтүгү деп детинес аргажок. Мен бо чүтүгү болжун ора, оон дугайын база бодап ордум. Ындыг болбайн кан-чаар, материалдык баазада четпес культура албан черлеринге масса-биле харылажырынга бергелер хай таавыржыр, ынчангаш клуб, библиоте-ка тудуунче, оларны алгызарычы кичээлге салыры чүтпес бистин Улут-Хем районга эвес, харын рес-публикага чутула айттырм боду-тур.

Утпас чаа чыл келир. Ам бо хүн-нерде районнар, колхоз, совхозтар, бугурулге, албан черлери, проф-эвлек организациалар келир чылда боттарынга хамааржыр культура ту-дугларынын планын кылып, аңаа ак-ша-хөргөңгүн смедин санап көрүп туралар. Ынчангаш Улут-Хемини культура албан черлеринин туугу-стурун экиндери дээр, ол план-наашкыга клубтары, библиотекар-ларын, кызыл булунгарын улагаттыр кылып, чамдык черлерге чаа туугу-ларын планнап, культура одагарын уугу, дегеле, эки дериттинген ба-жымнар-биле хандырарынын чутула-зын утпас ажурат.

Ол дугайын амгы үеде районда культура албан черлеринин мате-риалдык баазада-ла черчелер турар. «Улут-Хем» совхозта дөрт клуб,

үш библиотека бар. Бо хүннерде үш клуб кышкы байдалга ажылдаар ар-гажок. Хайыракан садырында кө-дээ библиотеканын бажыны ирпип басыраан, Көк-Чыраа, Арыг-Бажын-да библиотекалар бичин, тар өрөд-дерде. Ол-ла совхозтун Хендерге сал-бырында клуб-даа, библиотека-даа чок. Чурттагыч чонуну көүдээни-биле холбаштыр, Хайыракан, Ал-дын-Шынаа клубтарын улагаттыр эде кылыры чутула апарган. «Улут-Хем» совхозта клубтар, библиотекаларын баазада илгиди четинмес чүдүл-дөр турда, ол совхозтун дирекция че-ри, партия организациалары херекке албайн, культура албан черлеринге дуздаларынын хемчеглерин чыдып турар. Ол багыт оран-башкыларын келир чылын кайдык болурун амды-гааштан бодаар херек.

«Күш-ажылдын доосту» колхозтун Хөдүктүгү бригадасында хай колхоз-чулар чурттап турар. Аңаа кызыл-булун тууду бээрин колхоз даргазы эш Каликулин, партком секретары эш Доржу шагда-ла азыннар. Ын-чангаш-да кызыл-булун кыдыннаа, оон уламандан аңаа кышкы үеде ки-но, концерт көөр аргажок бооп тур-дур. Колхозчулар хомудуп туралар. Ук колхозтун Комбайн фермынын суу улагып, чурттагычтарынын саны көүдээни. Ында ам туруп ту-рар бичин клуб оларын культуруг негеддезин хандырм шыдаас бол-ганда, ол клубту алгыдары чуту-ла.

«Найрал» совхозтун Кара-Тал, Урун салбырларында клубтар, би-

блиотекаларын бажынаары аңаа таарыштыр туттуммаан, мурундагы эрги складтарын клуб, библиотека кылдыр ажылдап турар. Бөлүмнөр ажалдаар өрөддөр, коридорлар чок, ымынд бичин черге кино, концерт көөрү дыка таарымча чок. Бо бай-далды өөренип көргөш, ол черлерде культура одагарын улагаттырарычы совхозтун дирекция чери сагыш са-зыры артык эвес деп санап турар бис.

Интитиз-биле алмрга, районда культура-чырыдышкын албан чер-леринин материалдык баазада четпес хандырарынын. 16 библиотекалар-дан чүтпес 3-жү номчула залдарын, ол база Шагаан-Арыгга район, Чаа-Хөдө болгаш Ак-Туруга көдээ би-блиотекалар болур. Шагаан-Арыгга 800 ажыг өөреникчилерди ийи он бир чыл школалары туруп турда хо-райынчиг тургалар библиотеканын рай-онунуң магазин тапкымын чурттап турган бичин бажынында. Оон ула-мындан аңаа чүтпес ном бөөр боордан башка, олар-биле кантгы-даа кичи-зидилгелер, массалыг аждарын чорудары берге. Хоорайынчиг тургалар библиотеканы кылдыр ийи-үш өрөд бажыны улагурун бөөр дугайынча хоорай Советинге айттырарын каш удаа тургустувус, ынчалзажок тү-нөк чок арткан.

Чүтпес бо үстүнде совхозтарда эвес, а районун өске-даа колхоз, совхоз-тарында клуб, библиотекаларын хандырмгазы чедиппей турарынын өске-даа фактыларын көргүзүп бо-лур. Кол нуруунда-ла, бисте клуб-тар болгаш библиотекалар туттун-ганындан бээр үр болган болгаш, мы-нар талазы-биле баксырап турар жүрү ыдыг.

Бистин түшпөс дөргөңгис-биле алмрга, «Улут-Хем» совхозтун кул-тура албан черлери аң багыт хан-дыртынган. Ынчангаш райүүс-ком-нун культура кидизин Көк-Чыраа көдээ Советиниң даргазынын илгиде-келп белектейин дуздалашкан, ук айттырарын райүүс-комнун өөр дугайында савалды кирип, оон чүт-геле ийик, күш чок болдургану хому-дагыт болган.

Клуб дугайында негеделер биске алган дүрөңгисиниң турду, ону барым-даалаш, чамдык ажил-агыларын угурутуучулар клубтарын септө-рөңгө, оттулар чүтү-биле хандыр-арынга, харын-даа чаа клубтарын ту-дуг бээрине (чигээ: Торгалыг суур-да, Жандон аттыг колхозта чаа клуб-тарын ажылдага кирипте) илгиде-кир киришкен демделгелери чутула.

Ол болза мактап, демделеп болур чүтү-дүр, ынчалза-даа казан би-блиотека бажыны бичин, мынар чок дээр ышкан айттырарын тургу-зуп көзгө, доомчага албас болгу-лаар-дыр.

Клубтар, библиотекалар — партия организациаларынын масс-политик-те ажилынын төвү болушпаан, аңаа язы-буру организациа ажил-херек-терин кылып, ылаңгыя партиянын XXII съездинин материалдарын пропагандалаары — бистин кичи-зидилге ажилымыста бир кол чүтү-лөп турар. Ындыг чутула ажил-херектерин төвү — культура албан черлери эки шынарлыг туттунган, дерип-шиметтинген оран-башкы-биле хандыртынган болур ужурут.

С. ШИВИТ,
райүүс-комнун культу-
ра кидизиниң эргелекчи.

7 чылда

— Үндүрүп эгеле, Виктор! — деп, кинемеханик Михаил Голубцов өөр-өдүп турары солга чуталлаан. Голуб-цов Виктор Пововту кино үндүрүп билер кыдыр өөрөткөш, кынап турганы ол-дур.

— Кандык иргиз! — деп, Виктор арай далазалаан.

— Көстүрү-даа, унери-даа дүргө эвес, өйдүң-дүр, эки кинемеханик болур-дур сен, Виктор, септө-бүтүрүп туу мен!

Мергелендик кинемеханик Ми-хал Войновту база-ла ышчаар ше-лөөн. В. Попов биле М. Войновту ол өөрөткөш.

Голубцов 1955 чылдан бээр ки-номеханиктер келген. Чонга кынону эки шынарлыг көргүзүп турары-биле ол максалды чедип алган.

В. ШОЙЛАА.

ВО-ЛА ЧЕДИП КЭЭР

Хомушкы Ак-Оловчан Боду-лол 1953 чылдан эгелеп Барыш-Хем-чик районун «Болшевик» кол-хозунун чотта дачкычымыга ажилдап эгелээ. Ол бодунун онашкан ажилына кызыкма, ак-сеткилдик ажилдап, ам барик дөрт чыл хире ажилдап тур-рар. Эш Хомушкы чонунуң чактыкан солун, сеткүүлери, чагаа бижиктери чогуур өй-шаанда элдерингес чедир дээр дүр, хун, айттыг, чадаг диксийн, колхоз төвү-биле район аразында хүнүгү чыгыш чоруп турар. Ол, мрак оларларда чурттап турар малчынарда солун парлаганын өй-шаанда чедир дээр кызыл турар. Ол бодунун ажилын оң-биле кызыгарлапкан, оң орту-зунга агитас-массалыг тайылар ажалын чорудуп, партия болгаш ажаактыг доктаа шиктирлерин чонга таштыштыр, колхозта пар-тия организациаынын даагаларын илгидекилг күүсөдүп турар.

Эш Хомушкы чон ортузунга со-лун парлагалыг политиктиг уугу уужур-дузанын тайыларлап тур-гаш, чыл бүрүд парлагла чагым-дагыш чорударына илгидекилг кирип турар. Эрткен чылын ол боду 700 ажыг өкмөлүр солун-гарын чагаларын организациаан. Ол ам бо келир чылдың парлагла чагым-дагыш илгидекилг кири-жип, чонга дыка хей солунарын чаггыттырган.

С. МОНГУШ.

М. ООРЖАК.



Дакаа Нима Тодович Эрин районун Нарын 8 чыл школанында башкылар турар. Аңаа башкы ажилына кызыкма, уругларга сагыш човангыр чоруту-биле мак-талып турар.

Улуу-биле өөрүп четтирдим

Сес уругларны төрзөн болгаш кижизитени дээр «Иениң алда-ры» орденин ийги чөргөзү-биле, СССР-нин Дээди Советинин Президиумунун өмүзүзүндө Тыва АССР-нин Дээди Советинин Президиуму мени шаңназынга хай уругларныг не мен септилимдин ха-нызындан өөрүп четтиргенимин илгидекилг тур мен.

Революция мурунда тыва хөдөөннөр кандыг чоржун, ону кым-даа утпаан. Хай уругларныг не-хөдөөннөр ордон-хавылаалар-биле шаңнадыр, аңаа дуздалашкын алыр хамаан чон, хэрин ки-ниге санатпайн, «хөдөөн» икчилер дирттип, иштикинин, дашты-кынын дарлакчыларынга болгаш хемикчилеринге бактыг-багы-биле дорамчылдык чоразанар. Шаң ымыг чорун бистин чуртувуста шагда-ла утуктагынган.

Революция тилезин үеден сангаар, ылаңгыя амгы үеде бистин төрзөн Коммунист партиясы болгаш Совет казавасы не-хөдөө-ннөринин дугайында кини сактып четпес, өөрүп хамаас, амаан улуг сагыш салышынын унадуруп келген. Унадуруп турар-даа, моон сонгоор-даа үндөр. Мен хай уругларны төрзөш, бодумуну бүтү-ле шыдар шам-биле өстүрүп келген мен. Оларын эи улуу Куулар Хемиз-оол школаным сенин класын дооскаш, ам Балганын-нын механизациа училищесинде өөренип турар.

Оон бичеми К. Бира чеди класс дооскан, бо чылын ол колхозка алган ажилдаш, 184 күш-хүнүн ажилдап алган. Галина, Настя, Нина 4, 3, 1 класстарда өөренип турар. Школа назыны чептээн уругларын — Надежда, Володаны, Наташаны бажынында кичи-зидип, дорунтуруп турар мен. Өм эзи М. Ондар-оол-биле ийилс моон мурунда тос чыл дургунда хай надарып, ажаап келдиңиз, ам колхозтун тараа складында ажилдап тур бис. Ондар-оол 800, мен 280 күш-хүнүн ажилдап алыныс. Колхоз күш-хүннеринге ак-шаны-даа, тарааны-даа бисе санап берген.

Бистерин амыдырап-чурттагавыс экиннэн. Крышалаан, кла-дооналыг, орус печалыг, чырым, чыгыг болгаш арыг-шевер ба-жында өөрүшүнүг чурттап тур бис. Бажынымыста сайгылаан, ра-дио кириптеген. Оң иштинин дерлигези эки, ында бурун дерлигези 4 демир оруннар салдыган, столдар, сандалар четир бар. Найгамчытыг аас-кемжитиг үеде ада-иелер амы-толугу-биле на-ды шуптувус улуг өөрүшүнүг чурттап чор бис.

СОРНАЙ КУУЛАР,
Чөөн-Хемчик районда «Болшевик» колхозтун
кежигүү.

Аянынг үннөр

Кызылда уругларнын музыка школынын ол-бо өрөддеринден музыканын аянынг үннөр дигиле-келп кээп турган. Өөреникчилеринг баяны, аккордионга, скрипкага болгаш пианинога ойнап өөренип турганы ол. Уругларнын чамдык-тары салааларын эптештирип ше-несп, ийи-чактыгга кал, а өскө-лөр ойнакчынын аянынг тыла бер-ген, бажынынын дуздуу чокка боттары-ла ойнап олурганар. Ки-жи бүрүзү-ле нотаже, музыка хе-рекселесин кичээлгелер көргөн.

Уруглар боттары хостуг үезинде музыкага ойнап, кичээлдерге бе-леткенни туралар.

Баянстер калыныга сенин клас-сы Саша Кузьмин-биле уужурам бердиңиз. Ол чаа ноталарын дү-жүрүп бижээп олур. Саша 6, 3 школаныг сенин класында өөрени-машаан, музыка школынын баян класында 1957 чылдан бээр өө-ренип келген. Өөрөңгө чыныгын бүтү дургунда программа бу-гаар, баян класында кичи бүрүзү-ле сес ырым өөрөңгө турар.

— Баян тургаш-ла баянга ой-нал өөренип келгелер турган мен. Радио дачкыштыр баян ойнаан концерттерин дыка сонугурап тур-дум Ынчангаш бо школада өө-рени берген мен — деп, ол чуталлап турар.

Чайковскииниң «Неаполитан ырыжыгажы», Казанскииниң 13-кү этюдун Саша бистинг дилезиңиз.

Н. ВАСИЛЬЕВ.

КЫСКА ЧУРУМАЛ

Доржаттың акымы Кызылда я-стигута өөренип турар. Доржат бир-ле чакгы артып өтүп көзгө, акымы чедип келген стола ай-лап олган.

Ол дүвү-далаш тура халааш, акымында-ла барган:

— Оой, акым Болат! Кажан келдиң? Ам чаа бе?

— Баштай «Экия акым!» дээр ышчажыгай, огулун — деп, авазы са-гымдырган.

— Экия, акым Болат! — дээр, Доржат бичин холчугаштарын акымын сунган.

— Экин, Доржат! — дээр, акымы улуг холун сунарга, олган мыр-най туттунмас болган.

— Меңээ чүңү эккен бердиң, акым? Чараш ойнаарак эккедиң бе?

Акымы ак хойлөңгит, шуптун-налчак шокарлыг чүрүтүп олур-ган. Болат карманын үжүңгө олур-га, оон демир ужуң бажы уштуп эккелгеш, дуңгызмаче сунган.

— Эккелген чараш чүвөм бо-лур, Доржат. Бо чылын өөренип

ДЕМИР УЖУК БАЖЫ

сен ала? Седээ тергени эки белек эвеспес. Кагбас, урвес сен Соон-да келгеш, бо демир ужуң бажы-биле кайы хире бижип өөренип алганың көр мен.

Доржат демир ужуң бажын, кончуг улуг өртине дө хүлөп ал-гаш, өөрүшкүлүг чуталлап турар.

— Кордаан алай, кордаан алай! Арта-ла бо, беш алдырт! Чемо-данта шоочалап кай авай! Чөм-ниримде ал алым мен, оой-оой!

Чайгы хүннөр өртпө-ле турган. Казы кат саазынга ораагаш, че-мондана сун каан демир ужуңуң бажын Доржат өй-те чызып көөр турган. Ол ашта Доржат тергенине таалаар: попуугу кы-зыл чактарлыг арым чакпай, улуг кара чактарлыг хүлүзүрү-биле доладуган олурар.

Кижиниң күзеп манаан үези че-женинч-даа ырак болза, ол че-дин кээр болгай. Доржат авазын-дай үрүчү-ле — шоколаже өртөн чоруур мен бе, авай? — деп, айтыр-ышашаан-ла турган.

— Ам-даа сөөң харыцдан хой, сес хонгаш чоруур сен, огулун — деп, авазы уугадыр Доржаттың аңаа бүзүркөсөзү-ле кончуг бол-ган.

— Башкы мени чүте бүртүкөп алганым ыңаш? — Эрген-ле чо-руур боор мен, авай. Сен бөлбөөн боор сен — сүт-сүт диглаар.

Бир-ле хүн авазы:

— Эрген шоколаже чоруур сен, огулун — деп-тир.

Хой кат саазынар-биле ораа-гаш, кызыл портфелинде сун ал-ган демир ужуңуң бажын ол хун-та чеже чызып көргөн, ораап су-каа кыжи ынаан.

— Кажан Доржат класстың пар-тазынын артынга олурганга тур-да, башкы мындай айттыр сал-ган:

— Шупту демир ужуңуңуң, булуктарым слер бе, уруглар?

Доржат бажынымың чанынга маңдап чедер берген. Ола демир ужуңуң бажын кончуг-ла көргү-зүксүн. Ол дүвү-далаш-биле портфелин ажиткан, демир ужу-нуң бажын уштуп көргүзүп-тур:

— Акым берген чүе.

Башкы мактавайн-даа, олурган Доржат дээр.

«Башкын мээң демир ужуңу бажын чүте кончуг эки дүвөс чорур?» — деп, ол хомудан бола-ны олурган.

Кажан өөреникчилер кыды-рааштарын, бухтарын, демир

Автовокзал бе азы...

Дыштаныр хүнде Кызылдын авто-вокзалыга чедер бергеш, мыла ко-рум-чурум чок, арыг-шеверинг эп бөдүүн дүрүмдерин белин сагыбайн турарын көргөш, херекке албайн баар аргавыс чок болду.

Вокзалдын маналга залынга келжээ алган орайтай бергенде кирип келди-вис. Ырак-узак черлер баар дээр пас-сажырлар сандаларда синамалаш-тыр олургулапкан, чамдыктары удаан, а өскөдөр улуг чадаан шы-чылг болдулар. Ол-даа харын ажыр-бас-ла ыйнаа, орук кижизинге чүт тааралашкы деп. А шала кырында кезек кижилер чүрүм-кыскаал чок чыткылап алган, колдарын, буттарын ий-байлы сунтулапкан, харын-даа чамдыктары чыткан черлеринде ту-зуп алган-даа болдулар. Хират чыт холушкан агаардан ханч булгадыр-лып, куску келидир. Шала кырында папирос уштары-ла эмгөкө, сен ынай черде бок, саазын дээр, чүңү чок дээр.

— Бо шупту автобус манаап кижилер ирги бе? — деп, бир хөдөөн кижинден айттырарымыска мынчаар харылады:

— Черле аянын тыппас мен, ду-маларым. Дөө ол сандай кырында ийленип алгаш удаан оолдар хонар черинче чок дигип органын дына-дым, а болар арга чакырып ижиң чыткан ужуң калдылар. Бузар-да чүе-дир!

Манага залында уаустар-ла хей: чорук кижилери, толанчылар, арага-чылар...

Хоорайынч улусчу дружиначыла-ры автовокзалга ол келжээ көзүлөзү-нер, дачкыр чуталлап дыннаарга экир кижилер кезеңиниң не пасса-жирлерин амыратпас, чамдыкта тоя-ныч кижилер «чымчепи» чо-руп турган-даа болулар. Дружина-чылар ол дугайын билдирер ирги бе?

Бис мындыг айттырарымыска чаадыныс: автовокзал бе, азы... чүү черил бо?

М. СЕРЕН,
Б. САНЧЫ.

Парлаттынмаан чагааларын изи-биле

Бай-Тайга районун «Кара-Хөл» колхозунуң төвү Даспы-Аксы сууртага магазин эргелек-чизи Сат Тыкынның садынын үе-шаанда ажитпас, оон уламын-дан садып алакчылар үр элчег чег манат турарын илереткен көдээ бижикчинин чагаазы ре-дакцияга келген.

Ажылчы чоннар депутаттарынын Кара-Хөл көдээ Со-ветинин куускомунуң даргазы эш Очур-оолдун редакцияга дыңнатканы оолза авторнуң бижик турары фактылар хы-налдадан шын болуп бадыт-каттыган. Садыгжы Сатты көдээ Советиниң куускомунга дыңнап, ажылында четпестер-ни чоокку үеде дарый эткен турары-биле шыңгыг сагын-дырган.

Хүн демдеглелинден

«МАРС—ТООЛЧУРГУ ЧУГАА-ЛАРНЫҢ СЫЛДЫЗЫ». Бай-Хаан суурда культура университетинин сөөлүгү кичээлге ымыг аттыг лекцияны ш Майн номчазан. Ол, МАРС сылдыстың дугайын допчу, билингир чуталашышкан, та-кыбырлап турар аразында диа-фильмин көргүзүп турган.

ФОРТЕПИАНОГА. Хай-икитиниң шугуру-биле ажилдап турар уругларнын музыка школына бистин республикада кайда дээр сипер? Ындыг школа Бай-Хаан суурда ажиттынган. Ында ам дээрденде он беш уруглар фор-тепианога өөренип турар. Моон сонгоар музыкалык өске-даа хе-вирлеринге уругларны өөрелер. Бо школага хереклеттерин музы-ка херекселдерин Бай-Хаан шы-лазында болгаш районунуң Кул-тура бажынында алган.

Музыка школынын чөөлөни тургустунган. Ында партия, со-вет, профсоюз, комсомол ажил-дакчылары, башкылар болгаш өскөдөр-даа кирген.

СЕМИНАР СООНДА... Каз-Хем райүүс-комнун культура кидизи СЭПК ТН-нын ноябрь Плену-мун шиктирлерин ажилчы чо-нарнын ортузунга пропагандалар талазы-биле ажилды районга чо-рууларын дугайында семинарын эрттирген. Аңаа партия, совет, комсомол ажилдачыларын аң-гыда, көдээ культура албан че-рлеринин ажилдачылары база ки-ришкен. Пленуңуң шиктирле-рин пропагандаларынын уужу-дузанынын дугайын СЭПК райо-мунуң агитация болгаш пропаган-да кидизинин эргелекчизи эш Болотов семинарнын киржикчиле-ринге чуталлаан.

Семинар соонда чамдын би-блиотекалар ноябрь Пленуңуң дугайында стелдирин, солуннар делгегезин, библиотекалар допчу беледдарынын организациаан. Район библиотеканынч номчулга за-лынга Пленуңуң материалдары-нын талазы-биле ыткыр номчул-галар каш уааа болулаан.

Номчулга конференциясы

Чокта чаа Кызылдын Пупкин аттыг библиотеканы «Тыва чечен чогаалдыг чаа чүдүлери» деп темага номчулга конференциясын эрттирген. Номчулга залын Тываның чогаалчы-лары, ортем ажилдачылары, баш-кылар, студентилер болгаш өске-даа хей номчулчулар доладу олурупкан. Конференциянын эгелесинде тыва че-чен чогаалдын хөгжүлдезинин, оон чаа-чаа бажынынын дугайында Марк Борисович Эвентов чүе чут-галлаан. Ол бодунун чутазында ты-ва чечен чогаалдын эртин келген ортуң аналгетип чуталлап турар, амык чечен чогаалдын өздүлдезинин хостун чогаалчылар С. Токаным, С. Сарыг-оолдун, О. Саган-оолдун, С. Порбондун, Ю. Кунзегетин, О. Сувакиттин, Б. Ховенкейин чог-аалдарынын улуг рольду болганын демделгешкан, оларын иштиден «Араттын сөзүн» аң олаалдан дем-делгеш. Тыва чонуну чурттап эртен

амыдыралын шак ышчаар тода база бичин көргүзгенин чогаалчыны бодун, чон-биле бижыг харылазаны, революстуг шиктизгенин оон илгиде-кейлиг крижигелер болгаш чоңуң амыдыралын эки билер улуг дуза-ны чедирген деп ол чуталлаан. Ол ышкан тувар бажыга бир дуза-рында канчаар туңганын, үжүлгелер өөренип турганын болгаш ол үеде эр кижилеринг кезеңгезин үе кезип турганы дээр ышкан чүдүлдерин чо-гаалчы кончуг шын, бидингир бо-лган солун кылдыр бижип көргүс-көп деп ол чуталлаан.

Дараазында чогаалчы Ю. Кунзе-гет чүе чуталлаан, мурунку чыл-дарга деннээрге бо чылын тыва чо-гаалчыларын чогаалдары хей болуу турарын демделгешкан, О. Сувакиттин, М. Кенип-Лопсанын мүлү-терин, П. Сердобовтун «Чуртталганын өртөө» деп романы, Б. Ховенкейин «Уруглар болгаш улуг кижилер» деп чогаалы база өске-даа чогаалчы-

